

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2018 m. birželio 1 d.
(OR. en)

9523/18

SOC 329
EMPL 263
PENS 1
ECOFIN 516

PRANEŠIMAS

nuo:	Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	2018 m. pensijų adekvatumo ataskaita: dabartinių ir būsimų pajamų adekvatumas senatvėje ES. Bendra SAP ir Komisijos ataskaita - Pagrindinių išvadų patvirtinimas

Delegacijoms pridedamos pagrindinės nurodytos ataskaitos išvados, kurias 2018 m. balandžio 25 d. priėmė Socialinės apsaugos komitetas, kad EPSCO taryba galėtų jas patvirtinti 2018 m. birželio 21 d.

Visas ataskaitos tekstas pateiktas dok. 9523/18 ADD 1 ir ADD 2.

2018 m. pensijų adekvatumo ataskaita: dabartinių ir būsimų pajamų adekvatumas senatvėje ES

*Bendra ataskaita, parengta Socialinės apsaugos komiteto (SAK)
ir Europos Komisijos (Užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties GD)*

PAGRINDINĖS IŠVADOS

15-asis Europos socialinių teisių ramsčio principas¹ pabrėžia darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų teisę į pensiją, proporcingą įmokoms ir užtikrinančią tinkamas pajamas, moterų ir vyrų teisę į vienodas galimybes įgyti teises į pensiją ir teisę į išteklius, užtikrinančius orų gyvenimą. ES remia valstybių narių pastangas užtikrinti aukštą socialinės apsaugos lygmenį, įskaitant pensijų adekvatumą, sudarant palankesnes sąlygas tarpusavio mokymuisi ir keitimuisi geriausios praktikos pavyzdžiais. Išlaikyti pensijų adekvatumą senėjančiose visuomenėse itin svarbu pastangų koordinuoti ekonomiką atžvilgiu ir užtikrinant integracinį augimą ES, kadangi pensijos yra ir pagrindinis vyresnio amžiaus europiečių pajamų šaltinis, ir svarbi viešųjų išlaidų sudedamoji dalis.

2018 m. pensijų adekvatumo ataskaitoje, kurią kartu parengė Socialinės apsaugos komitetas ir Europos Komisija, analizuojamas dabartinių ir būsimų pensijų adekvatumas, tai yra: kaip jos padeda **išlaikyti vyrų ir moterų pajamas jų buvimo pensijoje laikotarpiu ir užkirsti kelią skurdui senatvėje**. Ja remiamos valstybių narių pastangos sukurti pensijų sistemas, kurios būtų adekvačios ir tuo pat metu finansiškai tvarios; ši ataskaita ir Visuomenės senėjimo ataskaita papildo viena kitą. Ataskaitoje pabrėžiama, kad:

¹ 2017 m. balandžio 26 d. Komisijos rekomendacija dėl Europos socialinių teisių ramsčio (C(2017) 2600 final).

- nepaisant to, kad padėtis pagerėjo, džiaugtis dar per anksti -

1. **ES apie 17,3 mln. arba 18,2 % vyresnio amžiaus žmonių (65 metų amžiaus ir vyresnių) vis dar kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika, net jei jų 1,9 mln. mažiau nei 2008 m.** ES skurdo senatvėje ir socialinės atskirties vidurkis beveik nepakito nuo 2013 m.: 16-oje valstybių narių padėtis pagerėjo, o 12 – pablogėjo. Moterims kyla didesnė rizika nei vyrams. ES lygmeniu vyresnio amžiaus žmonėms rečiau kyla skurdžių pajamų rizika nei darbingo amžiaus žmonėms, tačiau tebėra didelių skirtumų tarp šalių. Septyniose valstybėse narėse vyresnio amžiaus gyventojams kyla didesnė skurdžių pajamų rizika nei likusiai visuomenės daliai. **Kadangi pensijos yra pagrindinis pajamų senatvėje šaltinis, jos itin svarbios skurdžių pajamų prevencijos atžvilgiu.**
2. **ES vyresnio amžiaus žmonių vidutinės pajamos sudaro 93 % jaunesnių gyventojų pajamų:** yra didelių skirtumų tarp lyčių ir tarp valstybių narių. Šiuo metu pirmaisiais metais po išėjimo į pensiją gaunamos pensijos siekia daugiau nei pusę vėlyvojo profesinės veiklos laikotarpio pajamų (ES – 58 %). Nacionaliniu lygmeniu santykis svyruoja nuo daugiau nei 80 % iki mažiau nei 40 %, nuo 2008 m. jis padidėjo visose valstybėse narėse, išskyrus tris.
3. **Nors darbingo amžiaus trukmė ilgėja, buvimo pensijoje laikotarpio trukmė turėtų ilgėti dar sparčiau, kadangi tebeilgėja tikėtina gyvenimo trukmė.** Vidutiniškai ES buvimo pensijoje laikotarpis sudaro apie pusę (51 %) profesinės veiklos laikotarpio. Numatoma, kad iki 2060 m. šis santykis padidės iki 53 %, todėl kyla problema, kaip rasti naują profesinio gyvenimo ir buvimo pensijoje pusiausvyrą ir išlaikyti adekvačias pensijas.

- nelygybė išlieka ir tam tikroms grupėms reikia specialaus politinio dėmesio -

4. **Pensijos ir mokesčiai padeda užtikrinti, kad pensinės pajamos būtų paskirstytos tolygiau nei pajamos, gaunamos profesinio gyvenimo laikotarpiu.** Tačiau pajamų senatvėje skurdo gylis rodo, kad vyresnio amžiaus žmonių nelygybė vis dar egzistuoja. Aukštas skurdo rizikos lygis gali būti nulemtas ir bendro žemo pajamų lygio, ir nelygybės. 2013–2016 m. visoje ES padidėjo pajamų senatvėje nelygybė (16 šalių padidėjo, 9 šalyse sumažėjo) ir skurdo gylis (19 šalių padidėjo). Šiuo metu skurdo riziką patiriantys vyresnio amžiaus žmonės yra neturtingesni.

5. **Skurdo arba socialinės atskirties rizika senatvėje didėja su amžiumi.** ES daugiau nei pusė visų vyresnio amžiaus žmonių, kuriems kyla skurdo arba socialinės atskirties rizika, yra 75 metų amžiaus ar vyresni (8,8 mln. 2016 m.), iš dalies dėl darbo rinkos rezultatų praeityje. **Nors su amžiumi poreikiai auga, pensijų vertė buvimo pensijoje laikotarpiu mažėja.** Pensijų indeksavimas ir galimybė gauti viešai teikiamas arba subsidijuojamas paslaugas gali padėti palaikyti gyvenimo kokybę buvimo pensijoje laikotarpiu.
6. **ES daugiau nei 20 % vyresnio amžiaus moterų (65 metų amžiaus ir vyresnių) kyla skurdo arba socialinė atskirties rizika,** palyginti su 15 % vyresnio amžiaus vyrų. Paprastai vyresnio amžiaus moterys gyvena ilgiau, vienos ir gauna mažesnes pensijas. Todėl visose valstybėse narėse vyresnio amžiaus moterys patiria didesnę skurdo arba socialinės atskirties riziką. Kai kuriose šalyse daugiau nei 10 % vyresnio amžiaus moterų neprieinama būtinoji sveikatos priežiūra. Kadangi ES visuomenė senėja, vyresnio amžiaus moterų skaičius ir dalis visuomenėje (kartu ir vienišų vyresnio amžiaus moterų skaičius) didės. **Nors už tą pačią profesinę veiklą vyrai ir moterys turėtų gauti panašias pensijas, vyrų ir moterų pensijų skirtumas ES yra 37,2 %.** Nuo 2009 m. daugelyje šalių šis skirtumas nuolat buvo didelis, net jei jis ir mažesnis neseniai į pensiją išėjusių asmenų atveju. Lygios moterų ir vyrų galimybės įgyti teises į pensiją priklauso nuo darbo rinkos ir pensijų politikos, kuri remia vienodas karjeros galimybes ir darbo pajamas.
7. **Nestandartinį darbą ar savarankiškai dirbantys darbuotojai dažnai turi prastesnes sąlygas įgyti ir kaupti teises į pensiją** nei turintieji neterminuotas viso darbo laiko darbo sutartis. Nestandartinį darbą dirbusiems darbuotojams išėjus į pensiją, šios kliūtys gali padidinti jų ir tų, kurie turėjo standartines darbo sutartis, pajamų skirtumą. **Savarankiškai dirbantys asmenys yra labai įvairi darbuotojų grupė, paprastai jie dažniau nei samdomieji darbuotojai kaupia santaupas ne pensijų sistemoje. Išėję į pensiją savarankiškai dirbę asmenys gauna vidutiniškai mažesnes pensijas, turi daugiau turto ir patiria didesnę skurdžių pajamų riziką, jiems kyla didesnė rizika patirti finansinių sunkumų.** Valstybės narės vis dažniau imasi veiksmų, kad sudarytų palankesnes galimybes pasinaudoti pensijų sistema žmonėms, dirbantiems įvairaus pobūdžio nestandartinį darbą ir dirbantiems savarankiškai.

8. **Profesinės veikos pertraukos dėl socialinių priežasčių**, ar jos būtų susijusios su nedarbu, vaikų priežiūra, priklausomų šeimos narių priežiūra arba paties darbuotojo negalia, yra **šiek tiek mažesnių pensijų priežastis**. Pensijų kreditai yra vienas iš pagrindinių politikos svertų tokių profesinės veiklos pertraukų poveikiui pensijų adekvatumui apiboti, palyginti su profesinės veiklos pertraukomis be socialinės priežasties.

- pensijų sistemos ir darbo rinkos toliau kinta -

9. **Priemonės pensijų adekvatumui užtikrinti, visų pirma skirtos mažas pajamas gaunantiems pensininkams, ES tampa vis svarbesnės**. Pensijų reformos dinamika valstybėse narėse pradėjo keistis 2014–2017 m., atspindėdama laimėjimus tvarumo srityje, pasiektus įgyvendinus ankstesnes reformas, ir pripažinimą, kad kartu turėtų būti imamasi priemonių pensijų adekvatumui užtikrinti.
10. **Per pastaruosius 3 metus minimalių pajamų nuostatų vyresnio amžiaus žmonėms taikymas šiek tiek sumažėjo**, greičiausiai dėl geresnių darbo rinkų rezultatų. Vis dėlto jų, kaip minimalios socialinės apsaugos senatvėje sistemos, vaidmuo tebėra itin svarbus, visų pirma vyresnio amžiaus moterims, kurios tebėra pagrindinės minimalių pajamų sistemų naudos gavėjos, net jei dabar jos ir mažiau priklausomos nuo šių sistemų.
11. **Kadangi žmonės darbo rinkoje būna ilgiau, 2013–2016 m. užimtumas 55–64 metų amžiaus grupėje padidėjo 5,1 procentinio punkto arba 4,2 mln. darbuotojų (2,2 mln. moterų ir 2 mln. Vyrų) – tokia yra pastarųjų 10 metų tendencija. Vėlesnis išėjimas į pensiją yra svarbiausias užimtumo augimo faktorius; pensijų reformos taip pat turėjo poveikio šiam augimui**. Šioje amžiaus grupėje labai sumažėjo pensininkų dalis, o bedarbių ir negalinčių dirbti dėl ligos ar negalios asmenų dalis šiek tiek padidėjo. **Didesnis vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimas darbo rinkoje taip pat gali būti paaiškintas tuo, kad ankstesnės amžiaus grupių kohortas pakeitė geriau išsilavinusios naujos kohortos**. Priklausomai nuo konkrečios kiekvienos šalies situacijos veiksminga politika, kuria skatinamas šis dalyvavimas, varijuoja nuo investicijų į ikimokyklinį ugdymą iki geresnio galimybės mokytis visą gyvenimą užtikrinimo ir nuo sveikatos sąlygų gerinimo iki vyresnių žmonių aktyvumo skatinimo ir valdymo darbo vietoje atsižvelgiant į darbuotojų amžių.

- siekiant būsimų pensijų adekvatumo reikia tolesnių patobulinimų -

12. **Kadangi tikėtina gyvenimo trukmė ilgėja, ilgesnis profesinis gyvenimas bus itin svarbus aspektas siekiant, kad vyrai ir moterys gautų adekvačias pensijas. 2056 m. į pensiją išeinantys asmenys gaus mažesnes pensijas palyginti su jų darbo pajamomis nei būtų gavę 2016 m. už panašaus pobūdžio profesinę veiklą.** Pensijų sistemomis galima skatinti ilgesnį profesinį gyvenimą pritaikant išėjimo į pensiją amžių (pavyzdžiui, padidinant teises aktais nustatytą pensinį amžių, kad būtų atspindėtas tikėtinos gyvenimo trukmės pailgėjimas), pensijos išmokas arba profesinės veiklos trukmės reikalavimus skatinant vėlesnį ir neskatinant ankstesnio išėjimo į pensiją. Paskatų ir neskatinimo poveikis įvairiose šalyse skiriasi. Tuo pat metu lanksčiomis išėjimo į pensiją galimybėmis, įskaitant galimybes derinti pensijas su darbo pajamomis, ir mokesčių paskatomis, skatinančiomis vėlesnį išėjimą į pensiją, naudojamosi vis plačiau.
13. **Vyrų ir moterų pensijų skirtumas, nors palaipsniui mažėjantis, turėtų išlikti.** Nors profesinės veiklos trukmės skirtumas turėtų sumažėti, įvairių profesinės veiklos pertraukų sudėtinis poveikis moterims (darbo užmokestis, profesinės veiklos trukmė, vaiko priežiūros pertraukos, darbas ne visą darbo laiką, priklausomų suaugusiųjų priežiūra) veikiausiai turės tęstinį poveikį jų pensijoms ir šį poveikį tik nedidele dalimi kompensuos pensijų sistemos. Norint sumažinti nelygybę reikia lygių galimybių politikos, orientuotos į darbingo amžiaus moteris ir vyrus (skatinančios profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą ir tolygų priežiūros pareigų paskirstymą ir sprendžiančios dalyvavimo darbo rinkoje ir karjeros galimybių, darbo intensyvumo ir profesinės veiklos pertraukų klausimus), ir pensijų politikos, kuri adekvačiai apsaugotų su priežiūra susijusių pertraukų atžvilgiu.
14. **Galimybės pensijų sistemas taikyti apimant įvairias ekonominės veiklos rūšis bus glaudžiai susijęs su būsimu pajamų senatvėje adekvatumu.** Pensijų mokėjimo išplėtimas apimant daugiau nestandartinį darbą ar savarankiškai dirbančių darbuotojų ir teisių kaupimo sąlygų pritaikymas įvairiems darbo modeliams gali padėti daugiau žmonių sukaupti adekvačias teises į pensiją.

15. **Papildant valstybines pensijas** plačios apimties ir gerai parengtomis papildomomis sistemomis galima padėti remti adekvačias pensijų pajamas. Nors **kai kuriose valstybėse narėse besibaigiančio termino profesinėmis pensijomis turėtų būti labiau prisidedama prie pajamų senatvėje**, daugelyje kitų, įskaitant valstybes nares, kurioms kyla vienos iš didžiausių pensijų adekvatumo problemų, **visų papildomų rūšių pensijų aprėptis vis dar labai maža**. Priklausomai nuo nacionalinio konteksto, privalomų papildomų pensijų įvedimas, automatinis dalyvavimas, kolektyvinės derybos ir mokesčių bei finansinės paskatos, įskaitant ekonomiškai efektyvią įvairių pajamų grupių prieigą, yra tinkami būdai papildomų pensijų sistemoms parengti ir jų aprėptį padidinti, kaip ir informavimo apie įvairias santaupų galimybes skatinimas. Galimybė papildomomis schemomis prisidėti siekiant adekvatumo įvairiose nacionalinėse pensijų sistemose turi būti toliau išsamiai nagrinėjama.
16. **Vyresnio amžiaus vyrų ir moterų gyvenimo lygiui įtaką daro turtas ir galimybės gauti paslaugas, visų pirma sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugas.** Vyresnio amžiaus žmonės paprastai yra daug turtingesni nei darbingo amžiaus gyventojai, nors jų turtas yra pasiskirstęs netolygiai. Kai kurie skurdo riziką patiriantys asmenys gali turėti galimybę ją sumažinti pasinaudodami savo turtu. Didelė vyresnių žmonių dalis turi nuosavą namą, kuriame gyvena, o kai kuriose šalyse daug vyresnio amžiaus žmonių yra apsunkinti per didelių išlaidų būstui. Viešųjų arba subsidijuojamų paslaugų kokybė ir įperkamumas yra svarbūs kalbant apie vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo lygį. Šios paslaugos iš esmės prieinamos daugumoje valstybių narių, nors kai kuriose šalyse susirūpinimą kelia tai, kad didelė dalis vyresnio amžiaus žmonių neturi pakankamai galimybių gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

17. **Politikos priemonėmis ES lygmeniu remiamos valstybės narės, įgyvendinančios Europos socialinių teisių ramstyje paskelbtus principus, įskaitant dėl lyčių lygybės, socialinės apsaugos, pensijų ir pajamų senatvėje.** Siūloma direktyva dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros² siekiama skatinti tolygų priežiūros pareigų pasidalijimą tarp vyrų ir moterų, kuris itin svarbus lygių galimybių įgyti teises į pensiją atžvilgiu. Siūloma rekomendacija dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių³ siekiama pagerinti įvairių ekonominį statusą turinčių žmonių socialinę apsaugą, įskaitant jų teisę į adekvačią pensiją. Komisija įsteigė aukšto lygio ekspertų darbo grupę pensijų klausimais⁴, kad išnagrinėtų galimą papildomų pensijų indėlį į adekvačias pajamas senatvėje.
18. **Socialinės apsaugos komitetas (SAP) pabrėžia, kad reikia visapusiškai apsvarstyti pajamų senatvėje adekvatumą ir pensijų sistemų finansinį stabilumą.** Šiame kontekste SAP prašo Ekonominės politikos komiteto bendrai propaguoti 2018 m. pensijų adekvatumo ataskaitos ir 2018 m. visuomenės senėjimo ataskaitos išvadas.
19. Atsižvelgiant į nuolat kintančią pensijų politiką, demografinę padėtį ir darbo rinkas, taip pat į svarstytinų politinių klausimų įvairumą, **pensijų adekvatumas turi būti nuolat stebimas ir analizuojamas. Šiame kontekste SAP ketina parengti ketvirtąją Pensijų adekvatumo ataskaitą, kuri turi būti patvirtinta 2021 m.,** ir ragina Komisiją dirbti kartu rengiant šią ataskaitą.

² Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES (COM(2017) 253 final).

³ Pasiūlymas dėl Tarybos rekomendacijos dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių (COM(2018) 132 final).

⁴ 2017 m. gruodžio 18 d. Komisijos sprendimas, kuriuo įsteigiama aukšto lygio ekspertų grupė pensijų klausimais (C(2017) 8523 final).